

**Лазоренко Олена Володимирівна,
незалежний дослідник,
доктор філософських наук,
професор політичних наук**

Формули сучасного політичного порядку : Україна & Росія

Проблематика розвитку сучасного суспільства і прогресуючі процеси їх всеосяжних трансформацій, які докорінним чином намагаються і подекуди змінюють сутність економічного, політичного, соціального життя, тепер не часто є предметом широкої суспільної зацікавленості. Водночас не спостерігається й масової активної участі населення у діяльності, спрямованій на кардинальне удосконалення чи зміну соціально-економічного та політичного порядку. Втім дискусії у світових наукових і професійних аналітичних середовищах щодо сучасних суспільств, розвиток яких не корелюється з усталеним порядком, тобто з традиційними уявленнями про способи, методи або правила, по яких він відбувається, з часом набирають все більшого пожвавлення. Характер трансформаційних процесів, які не укладаються в той чи інший “класичний” порядок, дає підстави стверджувати про якісно новий стан цих суспільств. Однак залишається відкритим відповідь на питання про визначення таких процесів. Що то є - криза розвитку, боротьба за принципово новітній його формат та визначення, докорінна підміна і фальсифікації традиційних понять відповідних цим суспільним явищам тощо ?

У річищі таких дослідницьких пошуків знаходиться актуальний стан, маршрутизація соціально - політичних процесів України та Росії. За відсутності достатньо точних і недвозначних дефініцій щодо означених трансформацій внести певну визначеність у їх зміст можливо звернувшись до основних характеристик.

Привернемо увагу насамперед до кількох суспільно-політичних трендів, які є тотожними для поточних українських і російських характеристик розвитку.

Оптимістичні масові очікування найшвидшого (“тут і зараз”) здійснення докорінних змін після демонтажу “імперії зла” і розбудови новітніх держав України та Росії насправді виявилися не лише покvapливим оптимізмом, а і, ймовірно, головним пострадянським політичним міфом. Загальними результатами подій, що відбулися на цих пострадянських просторах за відсутності традицій ринкового господарювання і некомпетентності користування демократичними процедурами є системні соціально – політичні кризи з тяжкими гуманітарними наслідками та проблемними політичними результатами. Попутна цим процесам трансформація структурованості суспільства докорінним чином змінила статусні позиції населення та відповідне світосприйняття.

Серед новітніх азбучних результативних прикладів є такий, який пов'язаний з блискавичним утворенням та масштабним поглибленням майнової і регіональної нерівності громадян. Між тим розраховувати на подолання суперрозриву між їх доходами найближчим часом немає підстав. Виокремимо три провідних чинники у великому пояснювальному шерезі цього явища:

- надзвичайна корисливість пострадянської “еліти”;
- суттєві регіональні розбіжності – у столиці і великих промислових містах, на периферії агломерацій та віддаленій, глибокій периферії з наявністю відповідної нерівності до умов їх суспільного та особистого буття, соціальної атмосфери, яка виявляється у панівних у кожній з них моралі, традицій, звичаїв і т.д.;
- новітні світові процеси “економіки знань”, якій потрібно небагато високоосвічених спеціалістів, що коштують дорого, і багато дешевих малокваліфікованих працівників. Звідси, незважаючи на зростання доходів, паралельно підвищуватиметься розрив між ними.

Зростаюча матеріальна диференціація провокує формування наче б то двохполюсних (для багатих і бідних), а насправді одноманітних за змістом інтересів населення, спрямованих передусім на споживацьке ставлення до життя та використання суто власних методів для його забезпечення.

Так, немає причин підозрювати владу в тому, що вона діє всупереч приватним матеріальним інтересам. Для цього використовується в той чи інший спосіб державна власність, бюджетні фонди, приватизація найбільш привабливих активів під виглядом їх повернення до державної власності т.д. Збереження держав в існуючому стані тому і відповідає насамперед інтересам владних кіл та значної кількості тих, хто саме їх в той чи інший спосіб обслуговує – “високих” чиновників, працівників силових органів, бізнесменів тощо. Влада в обох країнах є великим і вигідним бізнесом.

Проте основна частина населення так і не адаптувалась належним чином від шокового падіння у ринок за весь пострадянський час. Наприклад, незважаючи на те, що Всесвітній банк зараз зараховує Україну до країн з середнім доходом, 85% її населення - за відомостями українського Держкомстату – вважають себе бідними. В Росії майже аналогічна картина. Втім зростаюча нерівність доходів тут є для неї певним сюрпризом - свідчить загальноросійська газета - надаючи відомості «Росстату» про те, що за результатами першого півріччя, прибутки найбідніших відрізняються від прибутків найбагатших майже у 16 разів. Росію поділила прірва у доходах – 10 % найбагатших співгромадян заробили 1/3 всіх грошей у країні (“Новые известия”, 4.08.2008).

Варте уваги те, що реально як в Україні, так і в Росії якнайменша увага приділяється саме економічним та соціальним правам громадян. Звичайно, в суто особливих випадках, попереджуючи чи “йдучи в ногу” з проявами громадського невдоволення, владою терміново задіються певні публічні та практичні заходи як реакція на проблему. Скажімо, відомі російські

“лікарські бунти” нещодавно чи поточні проблеми українського вакцинування та їх примусовий характер. Втім кожного разу загальним є надто дозоване, вкрай моментальне реагування на відчутне порушення прав громадян, яке більше лакує ситуацію, аніж принципово вирішує її. Наслідком цього є банальне відтермінування на невизначений час реального реформування у галузі економічних та соціальних прав громадян, а причина – традиційна безвідповідальність влади та її безкарність за це, що в кінцевому рахунку виключає можливість для можновладців рахуватися з своїм народом, тобто з тією його частиною, чий прибуток є меншим, аніж з багатьма нулями.

Бідність щоденного життя значної частини населення знаходить своє заміщення у долученні до віртуального світу різноманітних видовищ. Їх спектр не вирізняється оригінальністю, проте характеризується масштабністю охоплення - від відстороненого споглядання як у театрі на певний феєрверк товарів та послуг (можливість купити які відсутня) до споглядання на публічні “вистави” політичних акторів та “мильні серіали”. З плином пострадянського часу межа між реальністю і цією театралізованою фальсифікацією стає все меншою. “Карнавальна” теорія (висунута російським вченим М.Бахтіним у ХХ ст. про середньовічне західноєвропейське суспільство) щодо всеосяжного, без кордонів і законів маскарадного театралізованого характеру життя активно втілюється у поточну суспільну практику двох країн. Долучимося до висновку французького дослідника Р. Барта (Барт Р. Мифології.М., 2000) відносно того, що такі “вистави” насамперед варто розглядати як новітню стратегію влади на черговому етапі її розвитку, як інструмент деполітизації та відчуження, покликаний для примирення з існуючою дійсністю, спричиняючи збереженню у суспільстві соціального статусу – кво.

Трансформація більшості населення водночас у глядачів і акторів грандіозного перфомансу докорінно змінила їх світосприйняття. Сьогодні населення обох країн продовжує бути ціннісно дезорієнтованим, спостерігається посилення процесу остаточного руйнування довіри до державних та партійних інституцій, і поки що збереження публічного авторитету дуже обмеженого кола українських та російських партійних лідерів. Варто фіксувати притаманність обом країнам поточну відсутність масового попиту на соціально активну участь у політиці водночас з відсутністю гидливості і навіть демонстрацією всеосяжної готовності щодо участі у політичних карнавалах та шоу (так би мовити “протести”) за мізерну матеріальну винагороду від політичних сил – організаторів.

Втім повертається застережливе ставлення до публічних висловлювань власних позицій про політичні події в своїх країнах. Так, за даними опитування служби Gallup, зараз в Україні – 37%, в Росії - 40% опитаних громадян не наважуються розмовляти на політичні теми.

Означені прояви соціально-політичної пасивності традиційно мають місце насамперед там у світі, де вектор суспільного розвитку ще не визначився, а значить - насамперед не знайшов чіткого відображення у

свідомості людей. Саме так відбувається у двох країнах – сусідах. Втім обидві публічно претендують на демократичний шлях розвитку, але політичний стиль цих претензій різний. Україна зазвичай спокійно і охоче, навіть з певною вибачливістю перед сусідніми країнами, стверджує себе як демократію. Тоді як для Росії здебільше характерна пихата та оборонна позиція щодо притаманності їй демократичного політичного режиму у суто російському вимірі. Досить симптоматично у цьому ракурсі прозвучало путінське попередження західним країнам про те, що Кремль не буде терпіти тужіння про порушення демократії у Росії.

Безпосередньо у практичній царині суспільного розвитку України і Росії тотожність характеристик відсутня. З цього до певної міри починаються складнощі як у теорії, так і практиці суспільного розвитку країн, формуванні їх співвідносин та співіснування. Врешті-решт у публічному полі певним епіцентром загострення проблем (які втім професійно широко, спільно так і не дискутуються двома сторонами) є тема притаманних політичних режимів та їх поточне ідеологічне оформлення.

Ідеологічне оформлення поточної розбудови російської влади і суспільства схематично можливо сконцентрувати у такому концептуальному ланцюжку: “керована демократія” – “суверенна демократія” - імперський федералізм.

Російська модель “керованої демократії”, практична реалізація якої набула розквіту у другий ельцинський період правління, використовує, зокрема, інституціональні можливості демократії (вибори, політичні партії, ЗМІ) з єдиною метою підпорядкування їх діяльність власним інтересам узурпації влади, перерозподілу суспільної власності, створенню корпоративних конгломератів та інших форм привласнення багатств, які – за потреби - спрямовуються на підтримання ілюзії демократії насамперед у тих верств населення, які понад усе потерпають матеріально, морально від цих трансформацій. Принцип “всі вільні і у кожного десять рабів” – який у сьогоднішні озвучили російські письменники брати Стругацькі – досить чітко афористично передає стан стосунків між владною “елітою” і її підпорядкованим громадянам Росії.

Така модель набула нових змістовних акцентів у путінський період правління. Це насамперед стосувалося забезпечення легітимності діючої влади і створення умов для неможливості переходу владних важелів до інших політичних сил. Серед таких умов – звуження сфери громадянських прав, втрата пресою своєї незалежності, дискримінація, а по суті заборона діяльності багатьох - насамперед опозиційних - політичних партій, законодавче обмеження діяльності громадських організацій тощо.

Означені процеси мали своє подальше ідеологічне поглиблення і практичне укорінення у російському суспільному житті завдяки концепції “суверенної демократії”. Тому є сенс погодитися з розповсюдженою тезою про те, що “суверенізм” є іншою, проте спорідненою формою “керованості”. Зокрема, “суверенізм” передбачає формування консолідованої, антипопулістської і анти- плюралістичної державної влади, одержавлення

еліти з метою неможливості з її боку колективної протидії діючій владі та досягнення лояльності до неї, всебічну фінансову, медійну, організаційну тощо підтримку провладних партій та політичних лідерів, формування та повний контроль за інформаційною політикою ЗМІ на відповідність вказівкам діючого політичного режиму. Йдеться про посилення видалення – що, зокрема, плановано “суверенною демократією”- у практичній площині не лише тих небагатьох демократично орієнтованих паростків, започаткованих “керованою демократією”(які втім так і не набули життєздатності), а і повної реалізації “суверенізму” по-російськи.

Сьогодні Росія не знає, наприклад, що таке політична конкуренція плюралістичних політичних сил та політичний діалог між владою і народом, регулярна ротація влади перетворена у формальну договірну процедуру, тут відновлені суттєві елементи державного управління та державної атрибутики, які були притаманні комуністичному режиму, втім остаточно не полишена демократична риторика, зберігається федералістська атрибутика, хоч країна насправді вже давно не є федерацією, а за своєю суттю - унітарна, проте називається Російською Федерацією.

Нормою зовнішньої політики є жорстка антизахідна риторика як протидія власне обраним ідеологічним ворогам, орієнтація на інші авторитарні режими, перманентне втручання у внутрішні справи сусідських держав, які орієнтуються на демократичний шлях розвитку та інтеграцію до європейських структур.

Авангардною країною ближнього зарубіжжя у постійних намаганнях Росії на її домінування щодо визначення різних ракурсів суспільного розвитку є Україна. Природним за цих обставин є перманентне існування кризового стану стосунків між двома країнами. Російсько - українська криза, на думку міністра закордонних справ України А. Зленка, який її висловив у Верховній Раді України ще 2.06.1992 р., - це продукт “бажання частини російського керівництва відволікти увагу населення від внутрішніх труднощів і намагання відновити єдиний центр, знищивши державність України”, так і не втратила досі своєї актуальності. Про невмирущість для влади Росії ідеї “імперської величі” яскраво свідчить, наприклад, повідомлення газети російська газета «Коммерсант» 7 квітня 2008 р. про те, що у закритому засіданні Ради Росія-НАТО президент РФ В.Путін заявив, що у випадку вступу України до Північноатлантичного альянсу вона може припинити існування як єдина держава. Зокрема, вважає він, Росія може анексувати Крим і Схід країни. Нагадаємо, що вже кілька років існує для цього відповідний закон “Про порядок прийняття до Російської Федерації і утворення у її складі нового суб’єкту РФ”.

Ймовірно, вартий тут уваги факт критичного ставлення до концепції “суверенної демократії” на той час віце – прем’єра Росії Д.Медведева (<http://www.edinros.ru/news.html?ridd=43&id=114535>). В усякому разі напередодні і з набуттям ним президентського статусу відчутно різко повстало питання у його найближчого оточення – про що йшлося й у російських ЗМІ – про необхідність ідеологічного оновлення. Діапазон цих

пропозицій різноманітний, втім здебільше зараз концентрується на наступному:

- Росія вже пройшла етап “суверенного зосередження”; пропонується нова ідеологія її суверенного існування для зовнішньої політики як “експансія суверенітету”, російський націоналізм і прагматизм (П.Данилін). Цей автор “Русского журнала” 17.06.2008 стверджує, що право на таку політику обумовлено “нашою економікою, нашими компаніями-гігантами”(www.russ.ru/stat_i/sto_duej-dmitriya_medvedeva). Водночас (Washington ProFile, 16.06. 2008) у доповіді Всесвітнього Банку про фінансування глобального розвитку 2008 р. є висновок про суттєву ймовірність зростання значних фінансових ризиків та криз для країн-позичальників іноземних кредитів, серед яких компанії Росії мають перше місце і найбільше кредитів (\$22 млрд.). Україна також в цьому списку і їй належить дев’яте місце (\$9.9 млрд.) .
- Росія останнім часом повернула собі втрачену привабливість імперського світовідчуття. Термін “імперія” та його похідні тут вільно і з певним задоволенням публічно використовується представниками влади, експертотратією, ЗМІ у позитивному сенсі щодо Росії. Ця обставина симптоматична, адже всі вони знають про що йдеться – про першовагтність для них та терміновість практичного втілення імперської політики. Власне головна лінія цієї політики жорстко корелюється з змістовними акцентами самого терміну “імперія”. Незважаючи на розбіжності трактувань терміну, не можна не зазначити їхньої схожості – передусім фокусуються на формі правління, за якої головує країна(метрополія) визначає зовнішню і внутрішню політику (частково або пріоритетно) інших країн, відповідно має до них певні територіальні амбіції та примусовий характер їх реалізації.

Кількість не лише публічних заяв російських чільників, а і практичних проявів імперських амбіцій на адресу України є чимало. Принаймні Росія вже використала і більшість з загальновідомих професіоналам методів впливу за таких ситуацій – це публічні спроби приручення, примушення, залякування. Чи можна припустити, що буде застосований і такий останній з імперського арсеналу метод як вторгнення, анексія тощо. Втім зараз не про це.

Нещодавно англійський історик П.Лонгворт зазначив: “Більшість імперій виникають, поширюються, потім руйнуються, а зруйнувавшись, ніколи не відроджуються знову. Але відносно Росії все по-іншому.” (Longworth P. Russia’s Empires. Their Rise and Fall: From Prehistory to Putin. London: John Murray, 2005. P. 1.). Доречно у цьому разі питання, яке не може залишитись поза увагою уважного читача: якщо за змістом, методами реалізації “імперськості” новизни не спостерігається, то в чому ж сьогодні є “по-іншому”?

Слід взяти до уваги перш за все жорстко маніпуляційний, тобто по-шахрайськи* спотворений характер діяльності політично-інформаційних служб російських ЗМІ стосовно тих країн, які Росія самостійно обрала об'єктами свого впливу. Наприклад, переважна більшість населення України, серед тих, хто слухає/читає, не лише

*маніпуляція – шахрайська каверза

не вірить*, а ще й шуткує (скажемо м'яко) з тих здебільше відверто несумісних з реальністю інформацій /коментарів, які надають провідні російські ЗМІ про українські події та життя. Комічність цієї ситуації насамперед для Росії інколи помічають і у провладних російських ЗМІ. Якщо розуміються, що йдеться про повернення оновленої хрущовської “кузькіної матері”, то слухне питання : чим обумовлена ще й така спокуса спотворення російсько - українських стосунків ?

Справа в тому, що російські ЗМІ працюють насамперед для російських громадян, для спотворення саме їх світосприйняття, зокрема щодо України і українців. Провідна мета цього головного шахрайського спотворення – внутрішня мобілізація російського населення на “ворога”. З огляду на те, що не лише російським політологам добре відома поточна величезна ступінь пасивності, патерналістських масових установок в умовах економічного і соціального обмеження прав та політичного абсентеїзму населення Росії, цей мобілізаційний механізм розподілу за стародавнім принципом ”свій-чужий” залишився чи не єдиним практично задіяним і до певної міри результативним. Дарма, що за облюбованим російським гаслом йдеться про “спільність слов’янського походження і братерства”. Зрештою, імперська

*Наприклад, російськомовний сайт <http://obkom.net.ua> у серпні поточного року за пару годин дуже спекотного одного дня одержав наступні результати відповіді на таке напівжартівливе питання - **На Ваш взгляд, какими мирными методами мировое сообщество сможет привести Россию «в чувство»?**

- Аннулирование решения о проведении Олимпиады в Сочи (57)
- Исключение Российского футбольного союза из ФИФА и УЕФА (3)

- Лишение Димы Билана титула победителя Евровидения (14)
- Запрет на демонстрацию фильмов Бондарчука и Михалкова на международных фестивалях (4)
- **Арест счетов кремлевской верхушки в зарубежных банках (514)**
- Прекращение поставок украинской водки в Россию (277)
- Принятие Беларуси в НАТО (53)

політика Росії поки що “працює” на внутрішньому політичному просторі і зараз розрахована передусім на ідеологічну мобілізацію власного населення. По суті російські громадяни стали жертвою невгамовних імперських зазіхань певного прошарку своєї влади. Поза сумнівом, їх головне завдання – провести відповідну внутрішню мобілізацію завдяки “механізму нацьковування” такого рівня, щоб у потрібний час вона стала цілком прийнятною до зовнішнього вжитку, тобто до “експансії суверенітету”.

- Надання поточним суспільно-політичним процесам Росії специфічно “оновленої історичності” чітко проглядається також у збереженні у правових актах та підкресленій ідеологічній актуалізації теми федералізму. Фактом є те, що протягом століть її державність дійсно існувала завдяки найтіснішому взаємозв’язку федералізму з імперською сутністю. Втім сьогодні федералізм скоріш за все є лише формою, а точніше - тією риторичною маскувальною ширмою, мета якої слугувати пом’якшенню, а якщо вдасться - нівелюванню імперської сутності влади Росії. Її поточні територіальні претензії - секрет полішинеля. Ідея федералізму є для цього практично випробуваним і ефективним важелем, давно відомим професіоналам.

Відповідна спеціальна література дієвими шляхами федеративного поглинання насамперед називає використання спільності історичного минулого, тотожності політичних систем і особливо акцентує на важливості фактору зовнішньої погрози, незалежно від того, чи є вона справжньою або удаваною. Наприклад, на устах серед професіоналів думку У.Райкера, за всіх часів існує лише два стимули для федеративної угоди : бажання збільшити свою територію та зовнішня погроза (Riker W. *Federalism: Origin, Operation, Significance*. Boston: Little, Brown and Company, 1964. P. 12-13).

Зазначені фактори федеративного поглинання мають конкретний зміст та його масовану, агресивну публічну -і не лише - реалізацію з елементами пропагандистської істерики у контексті сучасних українсько - російських відносин з боку Росії. Діапазон цих прикладів надто великий і весь час збагачується. Однак тут окремого наголосу варте вище згадане розгалуження та існування, як мінімум, двох рівнів дієвості цих факторів федеративного поглинання, задіяних Росією – зміст публічний та реальний, які не корелюються.

Насичення поточних російських акцій поглинання у публічному вимірі для України сьогодні вже досить банальне і зосереджене на специфічному висвітленні тем спільності історичної пам'яті або радянських традицій, історичного ракурсу територіальної або мовної теми, наріччя російським “ворогом” когось з українських можновладців або тих західних країн, які толерантно ставляться до України та документально означеного нею вибору інтеграції з Заходом як подальшого суспільного розвитку тощо. Натомість реалізація ідеї федералізму у публічній політиці впевнено спрацьовує маскувальною ширмою реальних задумів. Недарма президент РФ Д.Медведев заявив про “деідеологізацію”.

Існує ще інше наповнення російського впровадження ідеї поглинання, яке має реальну значущість. Воно дійсно спрямовано на потужну дестабілізацію України з метою тотального включення її фінансово цінних матеріальних активів до власної російської інфраструктури. Новим є тут поточна відсутність суто територіальних претензій до “молодшого брата”. Сьогодні російська політика силового тиску зосереджена на впровадженні статусу контролера для утримання України у сфері суто власного впливу. Йдеться щоправда навіть не про відносний суверенітет України, чим активно опікується зараз російський бізнес, а про імперський федералізм по-російськи або повномасштабне “придушення у братніх обіймах”, ймовірно саме таким чином стверджуючи власні претензії на статус сучасної великої держави.

Не виключено, що теза З. Бжезинського про те, що без України Росія не спроможна відновити свою попередню міць, добре почута Росією саме у контексті імперського федералізму. Вочевидь динаміка співвідносин між країнами здебільше деструктивна. Ця кампанія вже давно набула інерційного і контр-продуктивного характеру. Для багатьох такий конфронтаційний стан справ видається проблематичним. Хоча б через те, що все таки “швидкість автомобіля лімітована не потужністю мотору, а якістю гальм”. Зрештою, все це є лише сьогоденною тенденцією, а не остаточним результатом.

Таким чином, якщо імперська ідея насамперед сьогодні розрахована на внутрішнє російське споживання, на консолідацію та формування терпимості російського населення щодо існуючого рівня життя, стану економічних і політичних свобод, то федералістський арсенал продовжує “працювати” перш за все для зовнішнього застосування.

Звичайно, влада Росії випробовує різні моделі міжнародного забезпечення власних позицій з різними країнами. Скажімо, ідею “рівноправної взаємодії Росії, ЄС і США”. Обґрунтовується з російського боку ця ідея тим, що відбулося “зміцнення позицій Росії у світі”, яке і вимагає підвищення російської “відповідальності за те, що відбувається у світі”. Зокрема, про це ж йдеться у новій Концепції зовнішньої політики РФ, схваленої президентом Д. Медведевим. Водночас так і залишається без відповіді сама вірогідність цих претензій країни, що стала сировинним придатком та боржником розвинутих країн, добробут якої визначається

надходженнями – 63,7 % російського експорту – від продажу нафти та газу, а корпоративний борг Росії західним банкам дорівнює її власним золотовалютним накопиченням.

Вочевидь, за такої ситуації, ймовірність виживання у політичній еволюції Росії ідеї імперського федералізму вища та й діапазон її спрямування значно скромніший.

Серед істотних складових сьогоденної життєздатності цієї ідеї назвемо зараз дві. Однією є бажане сприймання Заходом вимоги Росії про його невтручання у перебіг внутрішнього життя та долю тих країн, які названі у якості сфер російського впливу. Інша - здійснення екстраполяції широко відомого (не без активної російської участі) вислову автора доктрини стримування СРСР Дж. Кеннана про те, що “нехай росіяни самі розберуться з своїми проблемами” до річища сучасних принципово інших політичних пріоритетів та міждержавних стосунків.

Аргументи “проти” подальшого розповсюдження російської ідеї імперського федералізму теж заслуговують на увагу. Виокремимо тут теж лише два. Перший - Росія власними зусиллями перетворила себе у непривабливий центр тяжіння для переважної більшості населення України (про владно-олігархічні інтереси зазначено вище) . По-друге, якщо раніше обидва автори політичних проектів – Росія і Захід – вважали свою взаємодію на пострадянському просторі як “гру з нульовою сумою”, то сьогодення свідчить, що політична ініціатива цього ракурсу вже не належить Росії.

Все це вможлиблює такий попередній висновок : на противагу твердженням тих російських авторів, а також західних лідерів та аналітиків, які наполягають на незавершеності демократії у Росії, драматичності її повернення від демократії до авторитаризму – акцентуємо, що демократія тут не взагалі не відбувалась. Принаймні є сенс звернути увагу на лаконічне підсумкове висловлювання президента Буша про те, що у “російському ДНК відсутній навіть гран демократії”. Росія є країною з авторитарним політичним режимом, звичайно дещо в оновленому наприкінці ХХ - на початку ХХІ століть ракурсі, на що спрямована діюча ідеологія імперського федералізму.

Відмінність України у цьому сенсі є її власна якість. Визначальні стандартні формули демократії (незважаючи на наявність певних втрат, існуючих серйозних помилок та супутніх їм прикростей завдяки насамперед діяльності влади) мають все таки практичне втілення, зокрема, наявність публічної політики для різних конкурентних груп; забезпечення політичних і громадянських прав і свобод; фіксація та реальне здійснення формальних правил рівноправної політичної взаємодії; ротація влади, визначення ключових владних позицій відповідно рівня суспільної довіри на базі результатів виборів. Як принагідно зазначав А.Пшеворський, “демократія – це такий політичний устрій, де правляча партія може програти вибори”.

Україна не створювала власну модель демократичного розвитку, а використала “демократію напрокат”, тобто досвід країн, які досягли при

цьому певних усталених позитивних результатів. Але через те, що влада непрофесійно, непрагматично для долі країни з існуючого розмаїття моделей, притаманних сучасній демократії, обрала норму “економіка попереду політики”, Україна на власному досвіді переконалася, що цивілізований ринок як важливий компонент демократії не виникає з надр економічних інтересів, а формується передусім під впливом політики.

Україна набула власного досвіду й щодо взаємовідносин “демосу” і влади. Принцип ідентичності інтересів керманичів і керованих, якщо він у перші роки незалежності мав все таки певне обнадійливе підґрунтя для реалізації у певної частини української громади, то досить швидко втратив свою бажаність та реальність досягнення і перейшов у статус утопічності. Втім періодично повторювана під натиском “демосу” примусова зміна українського вищого владного керівництва країни дечому навчила і його. В усякому разі розуміти, як висловлювався Д. Мережковський, “ніколи, ні за якого тріумфу демократії не слід забувати, що Христос був розп’ятий за більшістю голосів”. Попри сказане про “пам’ять”, а поготів і про одержання гарантій від кожного наступного владного лідера своєму попереднику недоторканості “тіла, багатств, життя”, відбуваються владні позитивні зрушення у ставленні до “демосу”, в усякому разі насамперед у публічній площині. Звичайно, ще передчасно фіксувати існування ефективного зворотнього зв’язку влади з інтересами різних груп громадян, Ось як коректно пише про це Людвіг фон Мізес: “демократія - це така форма політичного устрою, яка дозволяє прилаштовувати уряд до бажань керованих без насильницької боротьби”. Перші ефективні практичні кроки – насамперед у царині соціальної відповідальності - на цьому шляху інколи робляться, і, можливо, незабаром вони втратять свою унікальність, узвичають притаманність українському життю.

Варто спинитися і на ідеологічному забезпеченні демократичного розвитку, публічній політиці його реалізації та відповідності її репрезентування у суспільній свідомості. Зазвичай, то є важливі чинники демократії. Наприклад, сучасні західні демократії не є деідеологізованими. Іншою є ситуація є в Україні.

Продовжує бути відсутньою стратегія суспільного розвитку та забезпечення її відповідною тактикою реформування (наприклад, буденної недоречної звички набули постійні публічні прирікання секретаріату президента до уряду щодо неузгоджень тактичної діяльності). Влада демонструє постійну байдужість до критичного переосмислення, яке б відповідало поточному стану країни та тим викликам, на які конче потрібно дати відповідь, постійно діючому публічному раціональному поясненню конкретних шляхів розвитку країни та оптимальних способів суспільної поведінки.

І до сьогодні концептуальні знання про демократичні норми суспільного життя до мас не доведені і не роз’яснені їм. З іншого боку, що ж незрозумілого є в тому, що наче б то більшість опитаних однією з соціологічних служб не хоче бути з НАТО, коли депутат (“голова-

промовець”) ВР України не спроможний сказати під час телевізійної передачі, що ж то означає ця аббревіатура.

В Україні також відсутня ідеологія обґрунтування, виправдання, легітимізації дій самої влади. Політичним супроводженням власних дій та рішень можливо вважається одномоментні, суто конфліктні і надто суперечливі за своїми наслідками інформаційні шоу або поодинокі інтерв'ю тих чи інших керівників і призначених політичними силами “голів-промовців”. Не дивно, що влада зштовхується з відсутністю політичної лояльності частини населення, адже воно принаймні не знає про її наміри, а потім про результати діяльності.

Вочевидь водночас відсутня грамотна інформаційна політика. Здається, що про інформаційне протиборство чи конкуренцію або культуру умілих/вправних дій як нових формул політичного порядку взагалі не йдеться. Відповідно відсутнє чітке уявлення не лише в Україні, а і у світі про те, як конкретно повинен виглядати на практиці, на кожному черговому її етапі обраний демократичний політичний напрямок розвитку, поточні політичні пріоритети. Вже зараз Україна платить високу ціну за відсутність концептуалізації внутрішньо - і зовнішньополітичного стратегічного та тактичного “пакету” її діяльності адекватного новим реаліям.

Підіб'ємо підсумок: як виглядають формули сучасного політичного порядку через українсько-російську призму ?

1. У загальному процесі – відстоювання власної парадигми політичного розвитку. І Україна, і Росія намагаються самі формулювати наявний політичний порядок та його стан, що не заважає долучати до цього процесу час від часу іноземних фахівців.
2. Позаяк на рівні країн – здебільше розбіжності. Росія орієнтується на власні формули поточного, короткотермінового періоду, які пов'язує з перевагами стану її економіки. Україна, яка запозичила модель суспільного розвитку і намагається її адаптувати, переважно зосереджена на довгостроковій перспективі.
3. Обидві країни, інтерпретуючи факти, використовують способи, які влаштовують насамперед власне їх. Втім Україна здебільше спирається на світові наукові досягнення демократичної теорії як доказову базу. Росія – на “реальні факти”. Звичайно, можна перефразувати висловлювання О.Шпенглера про політику, і говорити, що політичний режим у найвищому розумінні – це життя, а життя – це політичний режим.
4. Проте самі по собі факти не мають суттєвого значення, якщо вони не розглядаються поза тією чи іншою конкретною теорією. Україна обережно позиціонує стан своєї політичної системи як демократичний. Росія власний політичний порядок асоціює з імперським федералізмом як експансію суверенітету.

Зрештою, перемога однієї, навіть великої країни далеко не завжди є поразкою іншої. Втім проблеми, прорахунки і помилкові дії тих чи інших

політичних, владних експертних кіл, їх необачність, агресивність або жадібність на початку ХХІ ст. можна “перекувати” на партнерство, бо нові вороги нікому стратегічно далекоглядному не потрібні.